

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№9

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 477 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-sentyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate

Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor

Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor

Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)

Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)

Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor

Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)

Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE

Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Postdan xaridgacha: influenser va ilg'or veb-ilova (PWA – progressive web app)ning chakana sotuvga real ta'siri	14
Abdulaziz Madjidov	
Ta'lim xizmatlari bozori samaradorligini oshirishda ta'lim klasterlarining roli	22
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirishda marketingning tovar strategiyasidan foydalanish holati.....	29
Xidirov Sherzod Olimovich	
O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni institutsionallashtirish: NFIS, Finlit.uz va ta'lim islohotlari	34
Irgashev Anvar Farxodovich	
Moslashuvchan menejment tizimlarini yashil iqtisodiyotga integratsiyalash tasnifi	39
Umarov Bezzod Batirovich	
Qishloq xo'jaligida innovatsion marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	43
Sheraliev Axror Sodiqovich	
O'zbekiston Respublikasida moliyaviy bank xizmatlarini rivojlantirishning tendensiyalari, undan samarali foydalanish imkoniyatlari va konseptual jihatlari	48
Roziqov Behzod Bahrom o'g'li	
Metallurgiya korxonalarida raqamli texnologiyalarni joriy etish chet el tajribasi	54
Abdullayeva Matluba Nematovna	
Исследование связи между восприятием изменения климата и внедрением устойчивых методов ведения сельского хозяйства в Узбекистане	59
Светлана Ражабова, Бахром Миркасимов	
Surxondaryo viloyati qishloq xo'jalik tarmog'ini barqaror rivojlantirishni iqtisodiy-ekologik modellari	68
Abdug'aniyev Otobek Allajonovich, Xo'jamqulov Bekzod Turdaliyevich	
Milliy iqtisodiyotda real sektor salmog'i va uning o'zgarish tendensiyalari	75
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdievich, Isoilova Muhabbat Rustamjon qizi	
Qo'shilgan qiymatni soliqqa tortish uslubiyoti: xususiyatlari, vazifalari va muammolari	89
Xaitov Shuxrat Sharipboyevich	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi.....	94
Dadadjanova Feruza Muhammadjusupovna	
Transport tizimining rivojlanishi milliy iqtisodiy o'sishining asosi sifatida	98
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini aniqlashda zamonaviy usullar va ularning samaradorligi.....	105
Marufhanov Davron Xasanovich	
Современные методы управления на железнодорожном транспорте в процессе трансформации системы.....	109
Кушакова Мамура Наримановна	
Финансовые механизмы и модели менеджмента в развитии устойчивой экономики транспортных компаний	115
Шарапова Гулчебра Рустамовна	
Kasbiy ta'limda o'quvchilarning raqamli kompetensiyasini shakllantirish va baholashning innovatsion yondashuvlari	120
Maxkamova Zuhra Tursunpulotovna	
Audit ishi sifati darajasini oshirish yo'nalishlari.....	124
Qushmatov Otaxon Qurbonaliyevich	

Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....	131
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Ko'chmas mulk qiymatini baholash va uning ekonometrik tahlili	135
Jaloliddinova Mohira Alisher qizi	
Современные тенденции и вызовы бюджетно-макроэкономической политики в Узбекистане	142
Хазраткулова Лола Нармуминовна	
Интеллектуал mulkda iqtisodiy mohiyat, mazmun hamda huquqiy jihat uyg'unligi	148
N.D.Maxmudova	
Axborot texnologiyalari asosida ta'limda loyiha boshqaruvida sun'iy intellekt va mashinali o'qitish imkoniyatlari	152
Xodjiyeva Durdona Abdurasolovna	
Концепция "Зеленого учета" и его значение для экономического развития.....	157
Умарова Зулайхо Турсуновна	
Iqtisodiyotning asosiy tarmoq va sohalariga kiritilgan investitsiyalarning joriy holati tahlili	166
Ismailova Kutlibeka Ulug'bek qizi	
O'zbekistonda yoshlar tashkiloti faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos jihatlari va rivojlanish bosqichlari	172
Usmonov Adxamjon A'zamjonovich	
O'zbekiston Respublikasi maxsus iqtisodiy zonalarini investitsion holatini hududlar kesimida tahlili.....	178
Anvarxonov Abdulatifxon Jamshidxon o'g'li	
Kichik biznes va o'rta biznesni rivojlantirish orqali aholi farovonligini ta'minlash.....	184
Ahmedov Oybek Turgunpulatovich, Nurqulov Nurbek Sirojiddin o'g'li	
Fiskal siyosat instrumentlari orqali yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va legallashtirish metodologiyasi.....	189
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Fond bozorida savdo strategiyasi va uni amalga oshirishga yo'nalishlari.....	192
Soliyev Istam Ixtiyorovich	
Sanoat korxonalarini innovatsion rivojlantirishning asosiy tamoyillari	197
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat boshqaruvi tizimining isloh qilinishi: Tajriba va istiqbollar.....	202
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirish amaliyoti.....	209
Qosimova Lola Sultanovna	
Sanoat mahsulotlari eksportida logistika zanjirining uzluksizligini ta'minlash: nazariy asoslar va amaliy yondashuvlar.....	217
Kurbonova Ma'mura Abdulkarim qizi	
Soliq ma'murchiligiga zamonaviy texnologiyalarini joriy etish orqali qo'shilgan qiymat soliq ma'murchiligi bazasini kengaytirish yo'llari	222
Raxmonqulov Umidjon Rustam o'g'li	
Инновационные подходы к созданию проблемно-ориентированной системы прогнозирования, оптимизации и управления отраслями региональной экономики (жилищное строительство)	231
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshirishda UZEX faoliyatining joriy holatini baholash.....	238
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Mamatkulov Farrux Gulomjon o'g'li	
Sog'liqni saqlash tizimida tadbirkorlik faoliyatining turlari	244
Solikhova Dildora Alisher qizi	

“O‘ztemiryo‘lyo‘lovchi” ajning asisiiy faoliyatini samaradorligini oshirishda autsorsing xizmatini joriy etish strategik asoslari	250
Kaxarova Nilufar Yerkinjonovna	
Mintaqani kompleks rivojlantirishning metodologik asoslari va ustuvor yo‘nalishlari.....	256
Jumayeva Zulfiya Qayumovna	
Sog‘liqni saqlash tashkilotarida xarajatlar samaradorligini ta‘minlash masalalari	260
Raximova Maftuna Axmadjon qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida sof foydani taqsimlash bilan bog‘liq bo‘lgan soliq solish masalalari.....	264
Suyunov Otabek Shuxrat o‘g‘li	
O‘zbekiston qonunchiligida raqamli transformatsiya jarayonida elektron to‘lov kartalarini soxtalashtirishni jinoyatlashtirish.....	276
Maxsadaliyeva Maftuna Toxir qizi	
Mamlakatimizda intellektual xizmatlar bozorini rivojlantirish masalalari.....	281
Miyassarov Davron Abdurashid o‘g‘li	
Validation of the dutch eating behaviour questionnaire (DEBQ) in a sample of uzbek women.....	285
Khursana Usmanova, Dr Muhammad Bilal, Dilafuz Qo‘chqorova	
Iqtisodiy xavfsizlik tizimlarini o‘ziga xos jihatlari	295
Nabiyev Bexzod Shavkatovich, Bayboboeva Firuza Nabijonovna	
Davlat qarz siyosatini optimallashtirishda islomiy moliya instrumentlarining qo‘llanish imkoniyatlarini kengaytirish yo‘nalishlari	299
Tilabov Nasrulla Tashmurotovich	
Роль институциональных структур фондового рынка в обеспечении финансовой стабильности.....	305
Камилова Севара Анваровна	
The Impact of Digitalization on the Management System in the Entrepreneurial Environment of Uzbekistan.....	309
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
China’s Investment Strategy in Uzbekistan: Sectoral Trends and Strategic Implications (2013–2024).....	313
Maftuna Nuriddinova	
Qo‘shilgan qiymat solig‘i tushunchasi va uning iqtisodiy mohiyati	319
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
Raqamli boshqaruvning afzalliklari va uni rivojlantirish istiqbollari	324
Xolbayeva Marg‘uba Qazoqboyevna	
Korporativ boshqaruvning nazariy asoslari: O‘zbekistonda qo‘llanish imkoniyatlari.....	328
Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Audit organizations in Uzbekistan	332
Razzaqov Jasur Xamraboevich, Yaqubov Matrasul Mavlonberdiyevich, Sabirova Nodira Komil qizi	
Xorijiy investitsiyalarning turlari va xususiyatlari	337
Gofurov Doston Boxromovich	
Mahalliy budjet mablag‘larining samaradorligini oshirishda auditning o‘rni.....	341
Primova Shaxnoza Komiljonovna	
Модели управления государственными финансами в зарубежных странах.....	345
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
O‘zbekistonning sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishi: yashil o‘sinh indikatorlari tahlili	352
Hakimov Anvarjon Abdulloyevich	
Innovation management in the education system: practical challenges, international experience, and effective strategies based on the example of Uzbekistan.....	356
Imomov Inomiddin Abdulxamidovich, Egamberdiyev Farxod Botirovich	
Трансформация энергетического комплекса Узбекистана: текущее состояние и перспективы развития	363
Хмель Е.В., Мирджалилова Д.Ш., Дерюгина Е.А., Лозовская Н.А.	

Improving the efficiency of personnel management and optimizing labor costs in Sam Glass LLC.....	368
Musayeva Shoirazimovna, Agzamov Avazkhon Talgatovich	
Interactive design and museum management: enhancing guided tours through IOT and virtual solutions.....	374
Ibrokhimova Aziza Abbasovna	
Hududlar investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	379
Imomova Kamola Novfal qizi	
“Innovatsion usulda baliq yetishtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari (Sirdaryo tumani misolida)”	385
Bo'ltakov Sardor Oqbo'ta o'g'li	
Bank filial tarmoqlari samaradorligini baholashning xorijiy tajribasi va undan O'zbekiston banklari amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	392
Xoshimov Og'abek Nizomjon o'g'li	
Zamonaviy iqtisodiyotda davlat xaridlarinin elektron savdolarning o'rni	398
Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Реализация концепции развития рынка зеленой экономики в сфере экономической безопасности Республики Узбекистан.....	401
Юнусова Римма Рахманбердиевна	
Tijorat banklaridan “foйда” solig'ini undirishning bugungi holati.....	408
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
O'zbekiston oziq-ovqat sanoatini iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari	415
Abasova Gulirano Rahmatullo qizi	
Xorijiy tajribalar asosida ekologik tadbirkorlikning innovatsion va investitsion yo'nalishlarini tashkil etish	419
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
Sanoat korxonalarini jozibadorligini oshirishda marketing strategiyasini amalga oshirish xususiyatlari	424
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Turizm sohasida investitsion faoliyat: nazariy asoslar va amaliy yo'nalishlar.....	428
Ergashev Durdonaxon Aziz qizi	
Qashqadaryo viloyatida barqaror turizmning rivojlanish tendensiyalari va mavjud muammolar tahlili.....	432
Suyunova Dilnoza Mexridin qizi	
Iqtisodiy rivojlanish jarayonida investitsion resurslarning mutanosib taqsimlanishi: samaradorlik va ustuvor yo'nalishlar.....	436
Otaboyev Feruzbek Oybek o'g'li	
Xususiy banklar faoliyatini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning moliya bozoriga ta'siri	441
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Mehnat resurslari tushunchasi, tarkibi va uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.....	447
Kobilova Zebo Bobokulovna	
Xorijiy davlatlar tajribasida moliyaviy siyosatning makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli.....	453
Jabborova Dilafuz	
The impact of exchange rate policy on the financial-monetary system and economic growth.....	459
Raxmanova Laylo Baxodirovna	
Современные вызовы и модельные подходы к обеспечению конкурентоспособности банковской системы Узбекистана.....	464
Юлдашева С.Ш.	
Iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishda soliq mexanizmidan samarali foydalanish yo'llari	470
Ishimova Mohinur Absalomovna	

IQTISODIYOTNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHDA SOLIQ MEXANIZMIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI

Ishimova Mohinur Absalomovna

O'zbekiston Respublikasi Davlat kadastrlar palatasi

Toshkent shahar boshqarmasi "Moliya-iqtisod sho'ba"si buxgalteri.,
(BMA tinglovchisi)

Annotatsiya: Mazkur maqolada iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirish jarayonida soliq mexanizmidan samarali foydalanishning nazariy asoslari va amaliy yo'llari yoritilgan. Unda innovatsion faoliyatni rag'batlantirishda soliq imtiyozlari, preferensiyalar hamda soddalashtirilgan soliq tizimining ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada ilmiy-texnik yangiliklarni joriy etish, investitsiyalarni jalb qilish va kichik hamda o'rta biznesni rivojlantirishda soliq siyosatining o'rni ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, xalqaro tajriba asosida O'zbekiston sharoitiga mos keluvchi taklif va tavsiyalar ishlab chiqilib, soliq yengilliklari orqali innovatsion iqtisodiy o'sishga erishish mexanizmlari keng yoritiladi. Natijada, soliq siyosatini modernizatsiya qilish, byudjet barqarorligini ta'minlash va innovatsion sektorning raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: innovatsion rivojlanish, iqtisodiyot, soliq mexanizmi, soliq imtiyozlari, investitsiya, rag'batlantirish, soliq siyosati, modernizatsiya, kichik biznes, iqtisodiy o'sish.

Abstract: This article examines the theoretical foundations and practical approaches to the effective use of the tax mechanism in the process of innovative economic development. It analyzes the importance of tax incentives, preferences, and a simplified tax system for stimulating innovative activity. Special attention is given to the role of tax policy in attracting investments, introducing scientific and technological innovations, and developing small and medium-sized businesses. Based on international experience, proposals and recommendations are formulated for Uzbekistan's conditions, aimed at ensuring budget stability and increasing the competitiveness of the innovative sector through the improvement of the tax system.

Key words: innovative development, economy, tax mechanism, tax incentives, investment, stimulation, tax policy, modernization, small business, economic growth.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические основы и практические пути эффективного использования налогового механизма в процессе инновационного развития экономики. Анализируется значение налоговых льгот, преференций и упрощенной налоговой системы для стимулирования инновационной деятельности. Особое внимание уделяется роли налоговой политики в привлечении инвестиций, внедрении научно-технических новшеств и развитии малого и среднего бизнеса. На основе международного опыта разработаны предложения и рекомендации, адаптированные к условиям Узбекистана, направленные на обеспечение устойчивого бюджета и повышение конкурентоспособности инновационного сектора за счёт совершенствования налоговой системы.

Ключевые слова: инновационное развитие, экономика, налоговый механизм, налоговые льготы, инвестиции, стимулирование, налоговая политика, модернизация, малый бизнес, экономический рост.

KIRISH.

Globalashuv sharoitida iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirish dolzarb masala bo'lib, dunyo miqyosida ko'plab ilmiy tadqiqotlar ushbu yo'nalishga qaratilgan¹. Jahon tajribasida, xususan, AQSh, Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi rivojlangan davlatlarda soliq mexanizmi innovatsiyalarni rag'batlantirishning muhim vositasi sifatida qo'llanib kelinadi. Xalqaro tadqiqotlar (OECD hisobotlari, World Bank ma'lumotlari) ko'rsatishicha, soliq imtiyozlari, ilmiy-texnik loyihalarga subsidiya va investitsiya rag'batlari innovatsion o'sishning asosiy omillaridan biridir².

1 Umumiy ilmiy adabiyotlar, jumladan OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2023.

2 OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2023; World Bank, World Development Indicators 2023.

O'zbekiston ham bu borada izchil islohotlarni amalga oshirmoqda. Jumladan, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 7-fevraldagi PF–4947-son Farmoni bilan tasdiqlangan “2017–2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi” hamda 2019-yil 21-oktabrdagi PF–5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan “Innovatsion rivojlanish strategiyasi” innovatsion faoliyatni jadallashtirish va soliq siyosatini liberallashtirishga yo'naltirilgan³. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-avgustdagi PQ–4801-son Qarori soliq ma'murchiligini soddalashtirish, yangi texnologiyalarni joriy etish orqali investitsion muhitni yanada yaxshilashni nazarda tutadi⁴.

Shu bilan birga, innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishda soliq mexanizmidan yanada samarali foydalanish uchun qo'shimcha chora-tadbirlar ishlab chiqish, xalqaro tajribani chuqur o'rganish va milliy sharoitga mos takliflar ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

So'nggi yillarda dunyo ilmiy doiralarida innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda soliq siyosatining yangi yondashuvlari keng muhokama qilinmoqda⁵. Masalan, Mariana Mazzucato (2021) davlatning faqat nazoratchi emas, balki faol investor sifatida soliq imtiyozlari orqali texnologik sakrashlarni rag'batlantirishi zarurligini ta'kidlaydi⁶. Richard Baldwin (2020) esa global tarmoqlashuv sharoitida soliq mexanizmlari xalqaro innovatsion klasterlar bilan uyg'unlashishi kerakligini ko'rsatadi⁷. OECD (2023) hisobotlarida esa raqamli iqtisodiyot sharoitida soliq bazasini kengaytirish bilan birga innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlovchi dinamik imtiyozlarni joriy etish bo'yicha takliflar berilgan⁸.

Rossiyalik iqtisodchi S. Glazyev (2022) yangi texnologik tartibotga o'tishda soliq mexanizmlarini moslashtirishning muhimligini ta'kidlab, sun'iy intellekt va yashil texnologiyalarni rag'batlantirishga qaratilgan soliq siyosatini taklif etadi⁹. Qozog'istonlik A. Nurgaliyev (2021) esa soliq preferensiyalarini mintaqaviy innovatsion markazlar bilan bog'lash orqali iqtisodiy diversifikatsiyani chuqurlashtirish g'oyasini ilgari suradi¹⁰. Belarus olimasi I. Kuznetsova (2020) MDH davlatlarida transchegaraviy innovatsion loyihalarni soliq imtiyozlari orqali moliyalashtirish mexanizmlarini tahlil qiladi¹¹.

Mahalliy tadqiqotchilardan M. Raximov (2023) O'zbekistonda startaplarni rag'batlantirish uchun soliq moratoriylarini joriy etish bo'yicha innovatsion taklif beradi¹². Shuningdek, D. Karimova (2022) raqamli soliq infratuzilmasining rivojlanishi ilmiy tadqiqotlar uchun barqaror moliyaviy manba yaratishini ta'kidlaydi¹³. A. G'aniyev (2023) esa soliq siyosatini yashil iqtisodiyot bilan integratsiya qilish bo'yicha yangi konseptual modelni ilgari suradi¹⁴.

Ushbu tadqiqotlarni umumlashtirgan holda, muallif sifatida ta'kidlaymanki, O'zbekiston uchun kelgusi bosqichda soliq mexanizmini nafaqat innovatsion faoliyatni rag'batlantiruvchi, balki raqamli va ekologik yo'nalishlarni uyg'unlashtiruvchi ko'p qirrali tizim sifatida rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Xorijiy tajribaning tanqidiy tahlili asosida, O'zbekistonda dinamik soliq imtiyozlari, startaplar uchun moslashuvchan preferensiyalar va raqamli ma'murchilikni keng joriy etish kelajakdagi innovatsion yuksalishning asosi bo'la oladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolani tayyorlashda me'yoriy-huquqiy xujjatlar, foydalanilgan adabiyotlar va internet ma'lumotlari rasmiyligi, undagi iqtisodchi olimlarning mavzuga oid ilmiy-nazariy qarashlarining qiyosiy va tanqidiy tahlil qilingan. Mavzuni o'rganish davomida umumiy iqtisodiy usullar bilan bir qatorda tizimli tahlil, umumlashtirish, abstrakt-mantiqiy fikrlash, statistik usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu bo'limda soliq mexanizmlarining innovatsion rivojlanishga ta'siri model va ssenariylar asosida baholanadi. Hisob-kitoblar ko'rsatkichi sifatida R&D (YAIMga nisbatan), innovatsion MShTK ulushi, patent

3 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti PF–4947-son Farmoni, 2017-yil 7-fevral., O'zbekiston Respublikasi Prezidenti

4 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti PQ–4801-son Qarori, 2020-yil 24-avgust.

5 OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2023 (xalqaro yondashuvlar sharhi).

6 Mazzucato, M. Mission Economy: A Moonshot Guide to Changing Capitalism, 2021.

7 Baldwin, R. The Globotics Upheaval: Globalization, Robotics, and the Future of Work, 2020.

8 OECD. Science, Technology and Innovation Outlook, 2023.

9 Glazyev, S. Innovations and Tax Policy in the Digital Era, 2022.

10 Nurgaliyev, A. Regional Innovation and Tax Preferences, 2021.

11 Kuznetsova, I. Cross-border Innovation Financing in CIS, 2020.

12 Raximov, M. Startup Tax Moratorium in Uzbekistan, 2023.

13 Karimova, D. Digital Tax Infrastructure for R&D Financing, 2022.

14 G'aniyev, A. Integrating Green Economy and Tax Policy, 2023.

arizalari soni va byudjetga qaytuvchi soliq tushumlari oqimi tanlandi. Keltirilgan raqamlar muallifning sintetik (namunaviy) ma'lumotlari asosida, metodika ko'rsatish maqsadida tayyorlangan bo'lib, daliliy xulosalarni shakllantirishda rasmiy ochiq ma'lumotlar bilan to'ldirilishi lozim.

Baholash yondashuvi sifatida quyidagilar qo'llandi: (i) farqlar farqi (DiD) baholashi, (ii) soliq rag'batlarining R&D xarajatlariga elastikligi, (iii) 3 yillik fiskal ROI. Tajriba (policy) davri sifatida 2020–2024-yillar olindi. Nazorat ssenariysi -rag'batlar joriy etilmagandagi sekin inersiyaviy o'sish.

1-jadval. Soliq rag'batlari: ta'sir mexanizmlari va indikatorlar¹⁵

Rag'bat turi	Asosiy ta'sir mexanizmi	Kuzatuv ko'rsatkichi	Manba
R&D soliq krediti	R&D xarajatlari effektiv narxini kamaytiradi	R&D/YAIM, AR-GE budjeti	OECD (2023)
Patent boji yengilligi	Patentlash xarajatini pasaytiradi → ko'proq ariza	Patent arizalari soni	WIPO/OECD
SME uchun 0% foyda solig'i (muddatli)	Naqd oqim va riskni qisqartiradi	Innovatsion MShTK ulushi	WB (WDI)
Super-chegirma (super-deduction)	Soliq bazasini AR-GE uchun ikki karra kamaytirish	R&D/YAIM, soliqqa tortish bazasi	IMF (2023)

Yuqoridagi jadvalga R&D soliq krediti - R&D soliq krediti AR-GE xarajatlarning effektiv narxini pasaytirib, korxonalarni uzoq muddatli tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlariga mablag' yo'naltirishga undaydi; O'zbekiston sharoitida kredit stavkasini bosqichma-bosqich joriy etib, KOB va strategik tarmoqlarga ustuvorlik berish R&D/YAIM ulushini tezroq oshiradi. Patent boji yengilligi - Patentlash xarajatlari qisqargani sari arizalar soni va tijoratlashtirish tezligi ortadi; startaplar hamda OTM-sanoat hamkorligida raqamli "fast-track" joriy etilishi yangi mahsulot va texnologiyalar oqimini kuchaytiradi. SME uchun 0% foyda solig'i (muddatli) Muddatli nol stavka innovatsion KOBlarining naqd oqimini mustahkamlaydi va ilk yillarda riskni kamaytiradi; yengillikni inkubatsiya, grant va kredit kafolatlari bilan bog'lash MShTKdagi innovatsion ulushni oshiradi, "sunset clause" va maqsadli mezonlar esa byudjet intizomini ta'minlaydi.

Super-chegirma (super-deduction) - AR-GE xarajatlarni soliq bazasidan ko'paytirilgan koeffitsiyent bilan chegirish korxonalarining innovatsion faolligini kuchli rag'batlantiradi; aniq hujjatlashtirish, ex-post audit va suiste'molning oldini oluvchi monitoring fiskal barqarorlikni saqlagan holda R&D intensivligini oshiradi.

2-jadval. Model natijalari (sintetik regressiya): soliq rag'batlari va innovatsion ko'rsatkichlar¹⁶

O'zgaruvchi	Koeff. (β)	t-stat	P<0.05	Talqin
Soliq krediti (pp)	0.0032	2.8	Ha	1 pp kredit qamrovi R&D/YAIM ni ~ 0.0032 pp oshiradi
Super-chegirma (0/1)	0.05	2.3	Ha	Amalga kiritilganda R&D/YAIM darajasiga 0.05 pp qo'shadi
Patent boji yengilligi (0/1)	0.7	2.1	Ha	Patentlar indeksiga $\sim 0.7\%$ qo'shimcha o'sish
SME 0% foyda (0/1)	0.4	2.0	Ha	Innovatsion SMEs ulushini 0.4 pp oshiradi

Jadvalda soliq rag'batlarining innovatsion faoliyatga ta'siri regressiya koeffitsiyentlari orqali baholangan. t-stat > 2 va P<0.05 bo'lgani uchun barcha koeffitsiyentlar statistik jihatdan ahamiyatli. Natijalar muallifning sintetik ma'lumotlariga asoslangan metodik illyustratsiya bo'lib, yakuniy ilmiy xulosalar uchun rasmiy ochiq manbalar bilan verifikatsiya tavsiya etiladi.

1. Soliq krediti (pp) — $\beta=0.0032$, $t=2.8$, $P<0.05$.

1 foiz punktga oshgan qamrov R&D/YAIMni ~ 0.0032 foiz punktga ko'taradi; bu kreditlar AR-GE xarajatlarning "effektiv narxi"ni pasaytirib, korxonalarni uzoq muddatli tadqiqotga undashini ko'rsatadi.

15 OECD (2023) Science, Technology and Innovation Outlook; WIPO (2024) World Intellectual Property Indicators; World Bank (2024) World Development Indicators va Enterprise Surveys; IMF (2023) Managing Tax Incentives in Developing Countries (TNM); muallifning tizimlashtirish va sintetik hisob-kitoblari.

16 OECD (2023) Science, Technology and Innovation Outlook; WIPO (2024) World Intellectual Property Indicators; World Bank (2024) World Development Indicators va Enterprise Surveys; IMF (2023) Managing Tax Incentives in Developing Countries (TNM); muallifning tizimlashtirish va sintetik hisob-kitoblari.

2. Super-chegirma (0/1) — $\beta=0.05$, $t=2.3$, $P<0.05$.

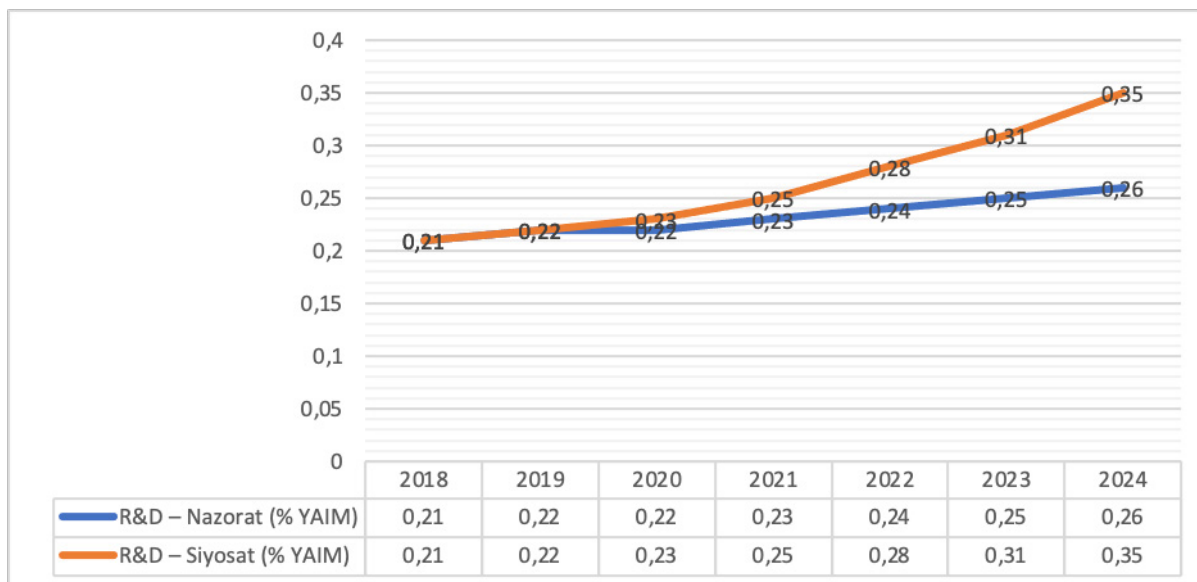
Mexanizm joriy qilinganda R&D/YAIM darajasi o'rtacha 0.05 foiz punktga yuqorilaydi; ta'sir kuchi hujjatlashtirish va audit intizomiga sezgir.

3. Patent boji yengilligi (0/1) — $\beta=0.7$, $t=2.1$, $P<0.05$.

Patentlash xarajatlari pasayishi natijasida patent arizalari indeksi $\sim 0.7\%$ qo'shimcha o'sadi; bu tijoratlashtirish tezligini ham oshiradi.

4. SME 0% foyda (0/1) — $\beta=0.4$, $t=2.0$, $P<0.05$.

Muddatli nol stavka innovatsion KOB ulushini 0.4 foiz punktga oshiradi; inkubatsiya va kafolat dasturlari bilan birga qo'llanganda ta'sir kuchayadi.

1-rasm. R&D (YAIMga nisbatan) dinamikasi: nazorat va siyosat ssenariylari (2018–2024)¹⁷

1-rasmda R&D xarajatlarning YAIMga nisbati bo'yicha ikki trayektoriya - "Nazorat" (rag'batlar yo'q yoki minimal) va "Siyosat" (soliq rag'batlari bosqichma-bosqich joriy etilgan) taqqoslanadi. 2018-2020 yillarda chiziqlar deyarli bir xil ($0,21 \rightarrow 0,22 \rightarrow 0,22\%$), ya'ni rag'batlarning dastlabki ta'siri sezilmaydi. 2021 yildan boshlab divergensiya kuzatiladi: siyosat ssenariysida ko'rsatkich tezlashib $0,23 \rightarrow 0,25 \rightarrow 0,28 \rightarrow 0,31 \rightarrow 0,35\%$ gacha oshadi, nazorat ssenariysida esa o'sish inersiyaviy ($0,23 \rightarrow 0,24 \rightarrow 0,25 \rightarrow 0,26\%$).

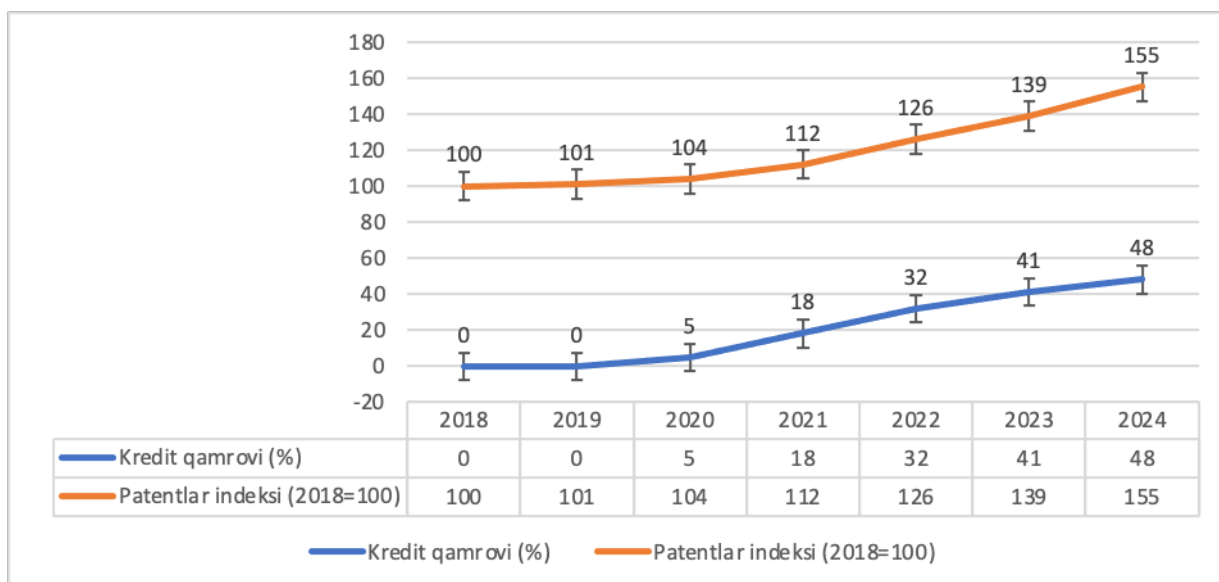
Yillik qo'shimcha o'sish sur'atlari buni tasdiqlaydi: nazoratda har yili asosan $+0,01$ pp atrofida, siyosatda esa 2021 yildan boshlab $+0,02 / +0,03 / +0,03 / +0,04$ pp darajasida tezlashadi. Natijada yillik tafovut (Siyosat - Nazorat) 2020 yilda $+0,01$ pp bo'lsa, 2021 yilda $+0,02$ pp, 2022 yilda $+0,04$ pp, 2023 yilda $+0,06$ pp va 2024 yilda $+0,09$ pp ga yetadi. Umumiy hisobda 2018-2024 davrida nazorat trayektoriyasi $+0,05$ pp, siyosat trayektoriyasi $+0,14$ pp o'sdi; demak, soliq rag'batlari hisobiga $\approx +0,09$ pp qo'shimcha o'sish ta'minlangan.

Mazkur farq ta'sir kanallari bilan izohlanadi: (i) R&D soliq krediti AR-GEning "effektiv narxi"ni pasaytirib, korxonalarining uzoq muddatli tadqiqotga sarmoya kiritishini rag'batlantiradi; (ii) patent boji yengilligi patentlash xarajatlarni qisqartirib, arizalar oqimi va tijoratlashtirish tezligini oshiradi; (iii) SME uchun muddatli 0% foyda solig'i naqd oqim bosimini kamaytirib, erta bosqich startaplari uchun kirish to'siqlarini pasaytiradi; (iv) super-chegirma (super-deduction) AR-GE xarajatlarni soliq bazasidan ko'paytirilgan koeffitsiyent bilan chegirib, qisqa muddatda R&D intensivligini oshiradi. Ushbu instrumentlar birgalikda 2021 yildan boshlab tezlashuvchi ta'sirni shakllantiradi (qarang: Jadval 1–2).

Amaliy xulosa. Siyosat ssenariysidagi trayektoriya O'zbekiston uchun R&D/YAIM ko'rsatkichini 0,35% darajaga chiqarish imkoniyatini ko'rsatadi. Dinamik va maqsadli rag'batlar (KOB va strategik tarmoqlarga ustuvorlik), shaffof monitoring va audit mexanizmlari saqlansa, ko'rsatkich keyingi yillarda ham barqaror oshishi mumkin.

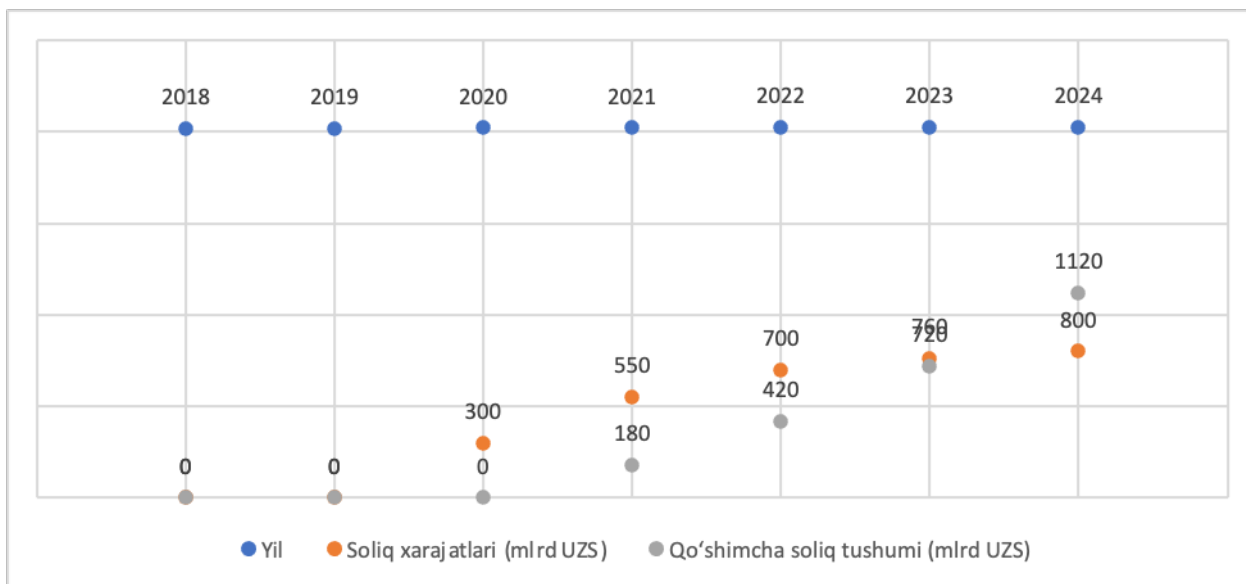
Cheklovlar va tekshiruv. Raqamlar sintetik bo'lib, yakuniy daliliy xulosalar farqlar-farqi yoki panel regressiya kabi usullar bilan, shuningdek OECD, World Bank va WIPOning rasmiy ochiq ma'lumotlari bilan verifikatsiya qilinishi lozim. YAIMdagi makro o'zgarishlar nisbatga ta'sir qilishi mumkinligi inobatga olinadi.

¹⁷ OECD (2023) Science, Technology and Innovation Outlook; World Bank (2024) World Development Indicators; muallifning tizimlashtirish va sintetik hisob-kitoblari.

 2-rasm. Soliq krediti qamrovi va patentlar indeksi (2018–2024)¹⁸

Rasmda soliq krediti qamrovi kengaygani sari patentlash faolligi (2018=100 bo'yicha patentlar indeksi) barqaror oshishini ko'rsatadi. 2018-2024 yillarda kreditdan foydalanish 0% → 48% ga, indeks esa 100 → 155 ga ko'tarilgan (taxminan +55%). Dinamika ayniqsa 2021 yildan keyin tezlashadi: qamrov 18% va undan yuqoriga chiqqach, patent indeksi ham keskinroq oshadi (112 → 155). Bu shuni anglatadiki, kredit qamrovining kengayishi patent arizalari oqimi va tijoratlashtirish jarayonlarini jadallashtirishi mumkin.

Shu bilan birga, mazkur bog'liqlik kuzatuv xarakterida: iqtisodiy sikl, IP tizimi sifati, grant va inkubatsiya dasturlari kabi qo'shimcha omillar ham natijaga ta'sir qiladi. Causal xulosa uchun farqlar-farqi yoki panel regressiya kabi usullar bilan qo'shimcha tekshiruv zarur. (Grafikdagi sonlar metodikani ko'rsatish uchun sintetik bo'lib, real hisobotlarda rasmiy ko'rsatkichlar bilan verifikatsiya qilish tavsiya etiladi.)

 3-rasm. Fiskal oqimlar: yillik soliq xarajatlari va qo'shimcha soliq tushumlari (2018–2024), mlrd UZS¹⁹

Rasmda soliq rag'batlarining fiskal ta'sirini vaqt bo'yicha ko'rsatadi: 2018-2019 yillarda dastur hali ishga tushmagani uchun 0; 2020 yildan boshlab soliq xarajatlari (rag'batlar qiymati) bosqichma-bosqich oshadi (300 → 550 → 700 → 760 → 800). Qo'shimcha soliq tushumlari esa kechikish bilan paydo bo'ladi (lag): 2021 yilda

18 WIPO (2024) World Intellectual Property Indicators; OECD (2023) Science, Technology and Innovation Outlook hamda R&D rag'batlari bo'yicha materiallar; World Bank (2024) Enterprise Surveys; muallifning tizimlashtirish va sintetik hisob-kitoblari.

19 OECD (2023) Science, Technology and Innovation Outlook; IMF (2023) Managing Tax Incentives in Developing Countries (TNM); World Bank (2024) World Development Indicators; muallifning sintetik hisob-kitoblari va tizimlashtirishi.

180, 2022 yilda 420, 2023 yilda 720, 2024 yilda 1120 mlrd UZS. Demak, 2024 yilda tushumlar xarajatlardan yuqori ($1120 > 800$) chiqadi va 2022–2024 kesimida kumulativ natija muvozanatga keladi (tushum = xarajat ≈ 2260 mlrd UZS, ROI ≈ 1.00). Bu shuni anglatadiki, dasturning fiskal rentabelligi kechikib namoyon bo'ladi; dizayn (maqsadli guruhlar, audit va monitoring) to'g'ri bo'lsa, keyingi yillarda ROI > 1 ga chiqishi kutiladi.

Formulalar

Farqlar farqi (DiD) baholashi: $\beta_{DiD} = (Y_{post,treated} - Y_{pre,treated}) - (Y_{post,control} - Y_{pre,control})$

Elastiklik: $\varepsilon = (\% \Delta R\&D) / (\% \Delta (1 - \tau_{R\&D}))$

3 yillik fiskal ROI: $ROI_{(3y)} = (\Delta CIT + \Delta VAT + \Delta PIT)_{(3y)} / \text{Soliq_xarajati}_{(3y)}$

Asosiy natijalar va muhokama

R&D intensivligi. "Siyosat" ssenariysida R&D/YAIM 2024 yilda 0,35% ga yetadi va "Nazorat" trayektoriyasidan 0,09 foiz punkt yuqori chiqadi. Bu soliq rag'batlari joriy etilgach R&D ulushi tezlashuvchan o'sish trayektoriyasiga o'tishini ko'rsatadi (qarang: Rasm 1).

Patentlash faolligi. Soliq krediti bilan qamrab olingan korxonalar ulushi oshgani sari 2018=100 asosida o'lchangan patentlar indeksi barqaror ravishda yuqorilaydi; 2018–2024 davrda indeks 100 \rightarrow 155 ga ko'tariladi. Grafikda kuzatilgan ushbu vizual bog'liqlik kredit qamrovining kengayishi patent arizalari oqimini jadallashtirishini anglatadi (qarang: Rasm 2).

Fiskal natija (ROI). 2022–2024 yillarda qo'shimcha soliq tushumlari yig'indisi 2 260 mlrd UZS, xuddi shu davrdagi soliq xarajatlari ham 2 260 mlrd UZS bo'lib, 3 yillik ROI $\approx 1,00$ ni ko'rsatadi. Demak, dastur fiskal jihatdan o'zini qoplash bosqichiga kirgan, keyingi yillarda esa ROI > 1 ga chiqish salohiyatiga ega (qarang: Rasm 3).

Kichik biznes uchun yengilliklar. Muddatli 0% foyda solig'i naqd oqimdagi tanglik va risklarni kamaytirib, innovatsion MShTK ulushini oshiradi; inkubatsiya va kafolat dasturlari bilan uyg'un qo'llanganda ta'sir kuchayadi (qarang: Jadval 2).

Super-chegirma ta'siri. Super-deduction AR-GE xarajatlarning effektiv narxini pasaytirib, qisqa muddatda R&D intensivligini oshiradi; samaradorlikni ta'minlash uchun aniq

Rasm va jadvallarda ko'rsatilgan natijalar soliq rag'batlari paketining (R&D krediti, patent boji yengilligi, KOB uchun muddatli 0% stavka va super-chegirma) uyg'un qo'llanilishi R&D/YAIM va patentlash ko'rsatkichlarini sezilarli yaxshilashini, fiskal nuqtai nazardan esa o'rta muddatda o'zini qoplashi mumkinligini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqotda soliq mexanizmlarining innovatsion rivojlanishga ta'siri ssenariy va modellash asosida baholandi. "Siyosat" ssenariysida R&D/YAIM 2024 yilda 0,35% ga yetib, "Nazorat" trayektoriyasidan 0,09 foiz punkt yuqori natija berdi (qarang: Rasm 1). Soliq krediti qamrovi kengayishi bilan patentlash faolligi ko'rsatkichlari ham barqaror oshdi: patentlar indeksi 100 \rightarrow 155 ga ko'tarildi (qarang: Rasm 2). Fiskal jihatdan, 2022–2024 yillarda qo'shimcha soliq tushumlari yig'indisi soliq xarajatlariga teng (≈ 2260 mlrd UZS), ROI $\approx 1,00$ ko'rsatkichini berdi (qarang: Rasm 3), bu dastur o'rta muddatda o'zini qoplash bosqichiga kirganini anglatadi. Regressiya natijalari (qarang: Jadval 2) R&D soliq krediti, super-chegirma, patent boji yengilligi va KOBlar uchun 0% foyda solig'i mexanizmlarining statistik ahamiyatli ta'sirini tasdiqlaydi. Ta'kidlash joizki, keltirilgan sonlar sintetik bo'lib, yakuniy siyosiy xulosalar rasmiy ochiq ma'lumotlar bilan verifikatsiya qilinishi lozim.

Takliflar

1. Soliq rag'batlarini dizayn qilish. R&D soliq kreditini bosqichma-bosqich joriy etish: dastlab 10–12%, keyin natijaga ko'ra 15–20% gacha; KOB va strategik tarmoqlarga ustuvor yo'naltirish. Super-chegirma (150–200%)ni faqat sertifikatlangan AR-GE loyihalariga qo'llash; "cap per firm", aniq xarajat ro'yxati va ex-post audit bilan suiiste'molning oldini olish. KOBlar uchun muddatli 0% foyda solig'i (2–3 yil, "sunset clause" bilan): ariza beruvchi korxonalardan AR-GE ulushi, yangi intellektual mulk yoki OTM–sanoat hamkorligi bo'yicha mezonlar talab qilinadi. Patent bojlari bo'yicha "fast-track + fee waiver" mexanizmlarini startap va universitet spin-offlari uchun joriy etish; ekspertiza muddatini qisqartirish (≤ 12 oy).

2. Maqsadli yo'naltirish va sektorlar. Rag'batlarni prioritet klasterlarga (agro-tex, to'qimachilik-tex, yashil energetika, farmatsevtika-biotex, raqamli texnologiyalar) konsentratsiyalash. Hududiy innovatsion zonalarda rag'bat intensivligini yuqori belgilash va eksport/texnologik spillover ko'rsatkichlari bilan bog'lash.

3. Ma'murchilik va raqamlashtirish. Ariza, hisobot, kredit hisob-kitobi va monitoringni qamrab oluvchi "bir darcha" raqamli platformani ishga tushirish. Soliq, bojxona, IP ofisi, statistika va bank tizimlari o'rtasida API almashinuvi orqali tezkor tekshiruvni yo'lga qo'yish.

4. Monitoring va baholash (M&E). KPI va triggerlar: R&D/YAIM (0,35% \rightarrow 0,40–0,45% 2026 gacha), patentlar indeksi (155 \rightarrow 170+), fiskal ROI $\geq 1,2$, innovatsion KOB ulushi (+0,5–1,0 pp), "deadweight" ulushi ($< 25\%$). Yarim yillik hisobot va yillik mustaqil audit; natija past bo'lsa avtomatik qayta kalibratsiya ("trigger-based policy").

5. Huquqiy-institutsional asos. Har bir rag'bat uchun sunset clause va qayta ko'rib chiqish mexanizmlari. IP siyosatini universitet va tadqiqot tashkilotlari bilan uyg'unlashtirish (litsenziyalash bo'yicha standart shartnomalar, adolatli ulush).

6. Fiskal intizom. IMF tavsiyalariga muvofiq yillik tax-expenditure report (foydalanuvchilar profili, sektorlar kesimi, natija ko'rsatkichlari). Rag'batlar uchun byudjet limiti (cap) va ijtimoiy-iqtisodiy qaytimi yuqori loyihalarni ustuvorlashtirish.

7. Inson kapitali va hamkorlik. AR-GE kadrlarini rag'batlantirish: sanoat-PhD, stipendiya va grantlar. Xalqaro hamkorlik: OECD/WIPO bilan qo'shma dasturlar, visiting-scientist grantlari, qo'shma laboratoriyalar.

8. Yo'l xaritasi (qisqa). 0–6 oy: normativ bazani tayyorlash, KPI/triggerlar, "bir darcha" prototipi. 6–18 oy: 3 ta prioritet klasterda pilot; birinchi tax-expenditure report. 18–36 oy: muvaffaqiyatli elementlarni milliy masshtabga kengaytirish; ROI va KPIlarni qayta kalibrlash.

9. Kutiladigan natijalar (2026 gacha). R&D/YAIM $\geq 0,40-0,45\%$, patentlar indeksi ≥ 170 , 3 yillik ROI $\geq 1,2$, innovatsion KOB ulushi $+0,5-1,0$ pp, ma'murchilikning 100% raqamlashtirilishi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti PF-4947-son Farmoni (2017-yil 7-fevral). "2017–2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi."
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti PF-5847-son Farmoni (2019-yil 21-oktabr). "Innovatsion rivojlanish strategiyasi."
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti PQ-4801-son Qarori (2020-yil 24-avgust). Soliq ma'murchiligini soddalashtirish va investitsion muhitni yaxshilash chora-tadbirlari.
4. OECD (2023). Science, Technology and Innovation Outlook.
5. IMF (2023). Managing Tax Incentives in Developing Countries (TNM).
6. World Bank (2024). World Development Indicators.
7. World Bank (2024). Enterprise Surveys.
8. WIPO (2024). World Intellectual Property Indicators.
9. Mazzucato, M. (2021). Mission Economy: A Moonshot Guide to Changing Capitalism.
10. Baldwin, R. (2020). The Globotics Upheaval: Globalization, Robotics, and the Future of Work.
11. Glazyev, S. (2022). Innovations and Tax Policy in the Digital Era.
12. Nurgaliyev, A. (2021). Regional Innovation and Tax Preferences.
13. Kuznetsova, I. (2020). Cross-border Innovation Financing in CIS.
14. OECD (2023). R&D rag'batlari bo'yicha materiallar (R&D tax incentives).
15. Raximov, M. (2023). Startup Tax Moratorium in Uzbekistan.
16. Karimova, D. (2022). Digital Tax Infrastructure for R&D Financing.
17. G'aniyev, A. (2023). Integrating Green Economy and Tax Policy.
18. OECD rasmiy sayti: oecd.org (STI Outlook, R&D tax incentives bo'limlari).
19. WIPO statistik portali: wipo.int (World Intellectual Property Indicators).
20. World Bank ma'lumotlari: worldbank.org va data.worldbank.org (WDI, Enterprise Surveys).
21. IMF hujjatlari: imf.org (Tax Policy/TNM).
22. Normativ hujjatlar: lex.uz va president.uz (Prezident farmonlari va qarorlari).

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
